
Milan Šimunović

TEOLOGIJA KAO USTANOVA I KAO STUDIJ IZMEĐU NASLIJEĐA I BUDUĆNOSTI

S posebnim osvrtom na riječku Teologiju

Prof. dr. Milan Šimunović, Teologija u Rijeci

UDK: [377.5/6 + 378.62 : 254.4] : [254 + 260.2 + 261.5 +
262.5 II. Vatikanski] (VISOKA BOGOSLOVSKA ŠKOLA
/ KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET – TEOLOGIJA U
RIJECI) (497.5 RIJEKA) “1966/20”

Izlaganje na znanstvenom skupu

Teološka se znanost, što se tiče njezina mjesta i uloge u Crkvi i u odnosu prema društvu, poslije Drugog vatikanskog koncila susrela sa zadatkom prave ‘katarze’ kako ‘ad intra’ tako i ‘ad extra’ na crti ‘aggiornamenta’ sveukupnog promišljanja i drugačijega djelovanja Crkve u suvremenom svijetu. Sve je to proživljavala i ova ustanova, najprije kao Visoka bogoslovska škola od 1966., potom kao Katolička teologija i konačno (1995.) kao Teologija u Rijeci - Područni studij KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, kao povijesna sljednica Filozofsko-bogoslovne škole u Senju, čiju 200. obljetnicu postojanja obilježavamo (1806.- 2006.). Treba reći da je, uza sve teškoće, uvijek bila ‘u toku’, na tragu koncilske teologije, zahvaljujući i većem dijelu vrsnih profesora. Velike su se promjene ostvarile u pokoncilskom razdoblju, a posebice nadolaskom demokratskih promjena devedesetih godina što se tiče poimanja teologije, odnosno njezina sadržaja i uloge, lika i uloge nastavnika i studenata, osobito kada su se u studij mogli uključiti i laici. Trebalo je, naime, odgovoriti na brojne izazove vremena.

Imajući pred očima značajna postignuća ove ustanove, autor ukazuje na hrabrije iskorake u suočenju s nekim problemima i nužnošću preustroja, što se u prvome redu odnosi na reformu studija, odgovorniji pristup pripremi i izboru nastavničkog kadra, ali i novog pozicioniranja teologije kao znanosti i kao učilišta, posebice u najnovijoj situaciji svojevrsne marginalizacije teološkoga promišljanja s obzirom na preobrazbu crkvene i društvene prakse. Razmišljajući o budućnosti autor postavlja neka pitanja koja čekaju odgovor, posebice što se tiče mjesta i uloge školovanih laika.

Ključne riječi: Visoka bogoslovska škola, bogoslovi, laici, Teologija u Rijeci.

Uvod

Visoka 200. obljetnica postojanja Filozofsko-bogoslovne škole u Senju (1806. - 2006.), čija je Teologija u Rijeci sljednica na ovim prostorima, povod je da se na sustavniji način postavi pitanje mjesta i uloge odnosno značenja teologije kao znanosti i kao ustanove na ovim prostorima. Vremena su se stubokom promijenila, pa tako i promišljanje o teološkoj znanosti koja je doživjela značajne promjene, osobito nakon Drugog vatikanskog koncila šezdesetih i demokratskih promjena devedesetih godina dvadesetog stoljeća.¹ U analizi situacije pred očima imamo Teologiju u Rijeci i njezino djelovanje u suočenju s nizom teškoća, što dobrim dijelom uvjetuje i njezina nastojanja da odgovori zahtjevima vremena i propozicijama koje se danas postavljaju ovakvim visokoznanstvenim ustanovama, osobito na crti bolonjskog procesa. U ovom se radu ukazuje na konkretna pitanja i navode se konkretni elementi odnosno problemi koji uvjetuju aktualno djelovanje i budućnost Teologije.

1. O nekim ‘prijelazima’ iz ranijih naslijeđa

1.1. Prema teološkoj znanosti kao ‘scientia salutis’

Povijesne mijene i nevolje, kao što su zatvaranje Visoke bogoslovne škole pedesetih godina (1955.) i ponovno otvaranje u drugoj polovici šezdesetih godina (1967.), ostavile su duboke tragove na djelovanje ove visokoškolske ustanove, počevši od posljedica suočenja sa svim ograničenjima u komunističkom sustavu, osobito zbog otežanog protoka informacija, školovanja kadra, pomanjkanja teološke literature i dr. U isto vrijeme na djelu su bili procesi koji su ukazivali na nužnost dubljih promjena unutar teologije kao znanosti i njezina utjecaja na život i djelovanje Crkve.

¹ Dakako da onaj koji bi želio imati dublji uvid u visoko crkveno školstvo na području Riječko-senjske metropolije, odnosno danas Riječke metropolije (od njegovih početaka do 1997.), osobito s povijesnog stajališta, treba posegnuti za Spomenicom (na 559 stranica), za što je najzaslužniji profesor Mile Bogović, kao inicijator međunarodnog znanstvenog skupa na Teologiji u Rijeci (25. i 26. travnja 1997.) i potom urednik ovog remek-djela. M. BOGOVIĆ (ur.), *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*. Spomenica, Kršćanska sadašnjost - Teologija u Rijeci, Zagreb-Rijeka, 1999.

Činjenica je da nije bio lagan put nadilaženja teologije uglavnom kao 'školske mudrosti', odnosno spekulativne suptilnosti skolastičke teologije (skolastike), koja je dobrim dijelom vladala i u vrijeme osnivanja i djelovanja senjskog sjemeništa i Filozofsko-bogoslovne škole (1806.), a u nekim segmentima sve do Drugog vatikanskog koncila. Teško se probijala definicija teologije kao 'znanosti spasenja' u službi čovjeka u konkretnom vremenu i prostoru. Naime, postajalo je sve jasnije da su teološka teorija ili teološka misaona razglabanja, prema nekom čudnom ustaljenom načelu, sve manje bila kadra odgovoriti na izazove vremena. Štoviše, trajno su se provlačili ostaci davne tzv. crkvene teologije koja je uglavnom nastojala prenositi i braniti 'glas hijerarhije', te kasnije apologetske teologije koja se javlja u jeku prosvjetiteljstva u nastojanju da se opravda određena teološka krutost i zatvorenost u odnosu prema svijetu. Teolozi su često bili gledani kao ljudi koji se "lijepo nalaze u svojim ustaljenim i uhodanim formulama",² kabinetski i katedarski odijeljeni od stvarnosti. Na taj način u tradicionalnoj katoličkoj teološkoj školi "postojao je ozbiljan raskol između onoga što je student teologije učio i onoga što je u praksi mogao korisno upotrijebiti."³

Budući da je teologija u svome temeljnom značenju u službi pravog shvaćanja odnosno produbljivanja vjere, jer ona polazi od vjere kao svoga ishodišta i korijena, temeljno je pitanje kako se shvaća vjera. Velika je, naime, razlika shvaća li se ona kao skup istina i formula ili kao stav, odnos i povjerenje u odnosu na biblijskoga Boga, što korjenito mijenja osobni i zajedničarski život. U tom smislu nije svejedno hoće li teolog biti čuvar i branitelj nepovredivosti skupa jasno formuliranih zasada ili će biti promicatelj otvaranja čovjeka prema nadahnućima Duha Svetoga, s ciljem da ga dublje 'uvodi u istinu' objave (usp. Iv 16, 13), ali uvijek u konkretnom vremenu i prostoru. Drugim riječima, hoće li ostati samo na komotnom ponavljanju starih oblika, ne trudeći se ispitati hoće li ti oblici zaista nešto stvarno božanski poručiti današnjoj generaciji,⁴ a to znači da će krenuti na put produbljivanja objavljene istine koji će se odvijati

2 T. ŠAGI BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga prva., KS, Zagreb, 1981., str. 400.

3 *Isto*, str. 135.

4 *Isto*, str. 17-23.

u povezanosti s vremenom. Već je pedesetih godina postajalo sve jasnije da svećenik pastoralac nije mogao odgovoriti na pitanja suvremenoga svijeta s mentalitetom 'recepture' odnosno kompendija istina, kazuistitike i pukog moraliziranja koje je kršćanstvo pretvaralo u sustav, bez posebnoga odraza na život.

1.2. Zaokreti u pastoralnosti teologije na Drugom vatikanskom koncilu

Koncilski zaokret dogodio se kada se, u svjetlu Božje riječi, ostvarila veća osjetljivost za nove pojave u svijetu u trajnoj promjeni. Otud novi pristup Bibliji kao radosnoj vijesti za čovjeka u konkretnoj situaciji što je došlo do izražaja u tzv. kerigmatskom pristupu, a potom i čovjekovim i kulturološkim pitanjima i otud potreba za tzv. antropološkim pristupom. Na taj način studij teologije nije mogao ostati usmjeren samo na učenje dogmatskih istina i formulacija, bez nužne preokupacije kako pomoći suvremenom čovjeku da se u duboko promijenjenom svijetu otvori Božjoj poruci. U tom se smislu pokoncilska teologija susrela s temeljnim zadatkom 'prevođenja' kršćanske poruke kako bi bila što razumljivija čovjeku moderne i danas postmoderne. Otud potreba i novoga govora. Jer nije se mogla održati teologija koja je nastojala otajstvo svesti na razumska načela, što ga je ponekad vodilo lišavanju njegove unutrašnje logike i prilagođavanju ljudskim mjerilima. Naprotiv, ona se počela shvaćati kao pokušaj da se otajstvo razloži, da se što dublje pronikne u svoj njegovoj otajstvenoj i spasenjskoj logici. To je teologija koja slijedi logiku vjere, odnosno koja se uvijek vraća događaju Isusa Krista i na tom događaju uvijek sebe ispravlja. Za nju je taj događaj istinski 'hermeneutski kriterij'.

Slijedom rečenoga teologija polazi od Riječi o kojoj svjedoči Biblija, bogoslužje Crkve, život djelotvorne ljubavi i svakidašnji život Crkve. U isto je vrijeme u skladu sa stupnjem iskustva što ga ima Crkva u određenom razdoblju svoga putovanja. Ona je u prvome redu kristovski usmjerena, odnosno u službi je 'ljudi i njihova spasenja', što se događa u konkretnoj životnoj praksi koja se u susretu

s Božjom riječi mora trajno mijenjati. Teologija postaje tumačenje uvjetovano konkretnim iskustvom Crkve i kao takva postaje kadra ispravljati, pokretati i usmjeravati određeno iskustvo vjere. Drugim riječima, ona poprima ulogu znanstvenog ‘utemeljenja’, ‘provjeravanja’ i ‘produbljanja’. Na toj je crti ‘kopernikanski zaokret’ Drugog vatikanskog koncila koji teologiji postavlja sasvim nove zadatke, posebice kada naglašava da sva teologija mora biti životnija odnosno pastoralnije usmjerena. Crkva se više usmjerava prema čovjeku i svim njegovim pitanjima, u sasvim novim prilikama. Pritom je Koncil izmijenio i način pristupa. Umjesto osuda preuzeo je dijaloški pozitivan način u izlaganju nauka i pozitivnom pristupu čovjeku, s ponudom autentičnog kršćanstva. Tako se dogodio *pastoralni zaokret*, što za teologiju znači da mora iznalaziti načine autentičnijeg i učinkovitijeg djelovanja Crkve u suvremenom svijetu, napuštajući često povijesno uvjetovan ‘teološki prtljag’ odnosno mrtve ili nefunkcionalne pristupe i izričaje.

Pokoncilska teologija našla se pred zadatkom pomaganja studentima, ponajprije kandidatima za svećeništvo, da se po završetku studija, pod utjecajem starih mentaliteta, ‘ne utope’ u preživjele pastoralne standarde odnosno u pastoral koji nema perspektive. Očito to pretpostavlja usvajanje novih mentaliteta i poduzimanje smjelijih poteza, uz uvjet da poput Abrahama znaju izlaziti ‘iz zemlje stečenih sigurnosti’, određenih teoloških sustava i čak stoljetne pastoralne prakse u ‘novu zemlju’ i u novo razdoblje, s novim spoznajama i parametrima djelovanja.

U vrijeme prijelaza u novi milenij i teologija ‘polaže ispit’ iz opće odgovornosti za usađivanje osloboditeljske poruke. Ovdje valja imati pred očima velikog teologa K. Rahnera koji je još šezdesetih godina prošloga stoljeća rekao da je “jedini dopušteni tuciorizam za Crkvu danas ‘tuciorizam smionosti’”.⁵ Međutim, situacija je još dugi niz godina dobrim dijelom na neki način bila proturječna. Naime, dok se s jedne strane zapažala iskrena želja za autentičnom transformacijom pretkoncilske Crkve u pokoncilsku, odnosno u Crkvu s ‘novim licem’, s druge strane mogli su se zapažati i određeni

5 K. RAHNER - N. GREINACHER, *Die Gegenwart der Kirche*, u: F. X. ARNOLD i dr. (ur.), *Handbuch der Pastoraltheologie*, sv. II/1, Freiburg i. B., Herder, 1966., str. 275.

restauratorski procesi povratka na zastarjele teološke postavke. Stoga hrvatski teolog i koncilski perit T. Šagi-Bunić opravdano kaže: “Sasvim je razumljivo i naravno da će u Crkvi pa i među teolozima biti ljudi koji ne vide problema, koji ne osjećaju tjeskobe što muče današnjeg čovjeka, koji se lijepo snalaze u svojim ustaljenim i uhodanim formulama.”⁶ Stoga teologija danas, kao govor o Bogu, čovjeku, Crkvi i društvu, ima još veću odgovornost kako se svi zajedno ne bismo udaljili od onoga što je ‘Duh htio reći Crkvi’ i preko spomenutoga Koncila.

3. Ključni momenti u razvoju Riječke teologije posljednjih pedesetak godina

3.1. Visoka bogoslovna škola u pokoncilskim godinama

Riječka teologija, najprije s naslovom Visoka bogoslovna škola, doživjela je značajniji procvat sedamdesetih godina prošloga stoljeća, posebice kada se otvorila mogućnost da barem neki studenti/svećenici pođu na specijalizaciju u inozemstvo, na rimska papinska sveučilišta. Nema sumnje da je to, uz dio postojećih profesora, označilo prekretnicu u teološkom promišljanju, nadahnutom Drugim vatikanskim koncilom i promišljanjima jakih europskih teologa od kojih su neki bili uključeni u pripremu i odvijanje Koncila. Postupno se napuštalo stereotipno ponavljanje nekih ustaljenih formula, u teoriji i praksi, i prihvaćalo promišljanja koja su vodila prema novim strateškim vizijama koje su bile kadre mijenjati neku crkvenu praksu. Upravo su tome smjerale rasprave na profesorskim sjednicama i na drugim crkvenim forumima.⁷ Na djelu je bila posebna osjetljivost za čitanje ‘znakova vremena’, odnosno za potrebu promišljanja određenih postavki i postupaka, a sve na temelju shvaćanja da je Crkva ‘u svijetu’, a ne ‘naspram svijeta’, za život čovjeka i svijeta s kojim treba biti i suputnik i supatnik. Insistiranje na takvim stavovima znalo je ponekad izazvati određene tenzije i među profesorima, kao

6 T. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema. Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila*, II. izdanje, KS, Zagreb, 1986., str 400.

7 To se posebno moglo vidjeti na sastancima riječkog dekanata u kojemu je sudjelovao veći broj profesora, također i onih koji nisu bili izravno u pastvi.

i biskupima i pastoralnim klerom, posebice s obzirom na ponekad 'uske okvire' funkcioniranja biskupije, što je i nesvjesno vodilo podržavanju 'statusa quo', pa čak i odbijanju potrebe daljnjeg kritičkog razmišljanja.⁸ To je dovelo do svojevrsnog zaziranja od pojedinih profesora i, s druge strane, do oživljavanja restauratorskih procesa u konkretnoj crkvenoj praksi.⁹ Ipak to nije moglo umanjiti obnoviteljski doprinos Visoke bogoslovne škole čiji su profesori bili glavni čimbenici ne samo u promišljanju već i stvaranju nove crkvene prakse, posebice kada je krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina pristiglo novo pojačanje u nastavničkom kadru s inozemnih sveučilišta. Štoviše, njihovo je djelovanje bilo prepoznatljivo i na nacionalnoj razini jer su neki od njih nastupali na više foruma, posebice na Teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu, ili sudjelovali u nekim važnijim tijelima i pothvatima Biskupske konferencije.¹⁰

Dakako, sve su to ponekad patile i određene napetosti, ne samo što se tiče iskoraka pojedinih profesora u suvremenom teološkom promišljanju i njegovu 'presađivanju' u ova područja već i zbog toga što je postajalo sve očitije da se profesori, inače svjesni pomanjkanja zvanja i pastoralnih djelatnika, ipak moraju daleko više posvetiti svojoj službi koja je često bila u koliziji sa službama na biskupijskoj razini. Naime, veći dio profesora imao je, neki još i danas imaju, i župničku službu ili su obavljali važnu ulogu u biskupijskim strukturama i sjemeništu.

Valja spomenuti da se riječko teološko učilište, posebice osamdesetih godina, počelo susretati sa sličnim problemima kao u

8 U to su vrijeme neki svećenici znali vješto 'ubaciti parolu' da pojedini profesori (posebno 'rimski') nisu dovoljno 'vjerni Crkvi', što je i nadbiskupa Josipa Pavlišića lako uznemirilo. To je onda rezultiralo i 'pomicanjem' pojedinaca iz središta Rijeke, i to na vrlo zahtjevne župe, gdje je trebalo utrošiti silnu energiju u obnavljanje crkvenih objekata, što je zacijelo umanjivalo mogućnost njihova sustavnijega bavljenja teologijom. Neki su s mukom spajali znanstveno-nastavnički i župni rad. Dogodilo se da se dio nastavnika stjecajem okolnosti uglavnom posvetio pastvi, a zanemario nastavničku službu, koju su neki i napustili.

9 U tom svjetlu mogu se iščitavati i događaji oko laičkog pokreta "Synaxis" u Rijeci, kada su se neki crkveni krugovi pobojali izraziti koncilskog promišljanja o crkvenoj i društvenoj stvarnosti, odnosno skretanja 'u lijevo'.

10 Autor ovih redaka još je u vrijeme specijalizacije u Rimu izabran (1974.) za predsjednika Stalnog odbora Katehetskog vijeća Biskupske konferencije za organizaciju katehetskih ljetnih škola. Upravo je KLJŠ, održana u Rijeci 1974. (s oko 250 svećenika, redovnika i redovnica s raznih strana), bila prekretnica u suvremenom i koncilskom promišljanju kateheze na biskupijskoj i nacionalnoj razini.

prošlosti i ono u Senju, što se tiče broja studenata koji su bili isključivo pripravnici na svećeništvo ili poneka redovnica.¹¹ To je stvaralo određenu neizvjesnost sve do rasprava o mogućnosti zatvaranja učilišta i prelaska u Zagreb, što je dakako utjecalo i na motivaciju u djelovanju ove ustanove.

Već sedamdesetih, a posebice osamdesetih godina prošlog stoljeća vodile su se rasprave o nužnosti većega povezivanja Visoke bogoslovske škole s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu. Pokušaj afilijacije (agregacije) KBF-u započeo je još 1996., ali je uslijed nekih okolnosti završen tek potkraj ak. 1987./1988. god., kada je Sveta Stolica odobrila zatraženu afilijaciju. To zacijelo na više razina jača poziciju Visoke bogoslovne škole.

Potrebno je istaknuti i specifičnost riječke Teologije što se tiče i uključenosti četiri biskupije odnosno Riječko-senjske i kasnije Riječke metropolije, čiji su biskupi prvi odgovorni za Teologiju i za bogoslovno sjemenište, posebice dakako riječko-senjski i potom riječki ordinariji mons. dr. Viktor Burić, mons. Josip Pavličić, mons. dr. Anton Tamarut i mons. dr. Ivan Devčić.¹² Po dugoj tradiciji između biskupa i profesora postoji trajni dosluh u planiranju i izvođenju odgoja i obrazovanja, tim više što su mons. A. Tamarut i mons. I. Devčić i kao biskupi nastavili s profesorskom službom. Otvara se veća mogućnost utjecaja Teologije na crkvenu preobrazbu toga velikoga područja, ali i poziv na promišljanje pastoralne prakse, što se događalo i putem teološko-pastoralnih tjedana, simpozija i drugih skupova.

3.2. Demokratske promjene i uključivanje u Sveučilište

Nadolaskom demokratskih promjena devedesetih godina prošloga stoljeća otvaraju se nove i značajne mogućnosti i za teološki studij u punijoj slobodi istraživanja i izražavanja kao i primjene teološke misli.

11 Ak. godina 1979./80.-1985./86. broj bogoslova kretao se od 12 do 15.

12 Na Visokoj bogoslovskoj školi, danas Teologiji u Rijeci, odgajaju/skoluju se svećenički kandidati iz triju, a kasnije iz četiriju biskupija metropolije: Riječko-senjska nadbiskupija, danas Riječka nadbiskupija i Gospičko-senjska biskupija, Krčka i Porečka i pulska biskupija. Posljednjih godina tu se uključuju studenti iz Zadarske nadbiskupije.

Ulazak u Sveučilište, kao Područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu (od 1995.) u svakom pogledu označava velik iskorak za Teologiju u Rijeci. Uz ostalo, otvaraju joj se nove mogućnosti za jačanje kvalitete studijskog programa i njegova izvođenja u zajedništvu s matičnim fakultetom, ali i novi prostori dijaloga, štoviše i suradnje, sa svijetom znanosti u okviru Sveučilišta. Teologija postaje priznatija i utjelovljenija u 'vremenu i prostoru', ima prigodu različitim kanalima promovirati cjelovitiji pogled na čovjeka i izgradnju novoga svijeta. Ona sve ozbiljnije vodi računa o novoj svijesti Crkve u njezinu odnosu sa svijetom, o potrebi 'čitanja znakova vremena'.¹³ Svijet, kao ranije, više nije samo polje primjene fiksnih teološko-pastoralnih shema, jednakih za sva vremena, već postaje valjani sugovornik. Ta umreženost s različitim pogledima na svijet i institucijama koje se bave humanističkim pitanjima, osobito odgojem i obrazovanjem, omogućila joj je rad na svojevrsnom umanjenju 'rascjepa između evanđelja i kulture', u čemu je već papa Pavao VI. vidio najveću dramu našeg vremena.¹⁴ Teologiji se pružila mogućnost znanstvenoistraživačke kao i nastavno interdisciplinarne suradnje s drugim neteološkim znanostima, posebno filozofskim, pedagoškim, medicinskim i dr. Na taj način otvoren joj je pristup modernom znanstvenom i društvenom 'areopagu' na kojem ona ima mnogo toga reći.

Što se tiče riječke situacije, valja istaknuti da su od velike koristi bili i kontakti dijela profesora u raznim susretima s kolegama iz drugih disciplina, bilo na raznim seminarima i simpozijima, bilo u svojstvu predavača na nekim fakultetima Riječkog sveučilišta.¹⁵ Kasnije će i studenti Teologije slušati neke izborne predmete na riječkim fakultetima, a dio studenata s istih fakulteta slušat će neke predmete na Teologiji.

Preko svojih radova u *Riječkom teološkom časopisu*¹⁶ i u drugim teološkim revijama postaju dostupni širem krugu čitatelja. Ipak

13 Usp. *Gaudium et spes*, str. 4.

14 PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi* (1975.), KS - dokumenti 50, str. 20.

15 Tu su poseban doprinos dali dr. M. Jurčević, dr. E. Hoško i dr. Josip Grbac.

16 Veliko je značenje imalo pokretanje *Riječkog teološkog časopisa* (1993.). Profesori i ostali suradnici imali su prilike za objavljivanje svojih radova koji su reflektirali i ovo područje. Vremenom je RTČ postao respektabilan teološki časopis u kojem radove objavljuju znanstvenici iz Hrvatske i inozemstva.

utjecaj Teologije ne ide tako brzo jer se velike 'sante leda' nepovjerenja i predrasuda u odnosu prema teološkom promišljanju u cjelini i Crkvi kao instituciji ne otapaju tako brzo.

3.3. Uvažavanje i korištenje prednosti otvaranja Teologije laicima

Nema sumnje da se velik novitet i zaokret dogodio devedesetih godina prošloga stoljeća kada se otvorila mogućnost studiranja i laicima, koji su mogli postati vjeroučitelji u školi, djelatnici u nekim institucijama ili u župnom pastoralu. Nekad zatvoren sustav dobiva mogućnost da se daleko više 'otvori svijetu' i vodi računa o njegovim izazovima i zahtjevima na svim područjima. Uz određene nedoumice teško je bilo predvidjeti što će to značiti da npr. svećenički kandidati i laici sjede u istim studentskim klupama u svojevrsnom koedukacijskom procesu.¹⁷

Očito je to trebalo utjecati i na drugačiji odgoj bogoslova kako bi jednoga dana mogli biti osposobljeniji predvoditelji kooperativnog dušobrižništva, posebice s onim laicima s kojima su sjedili u klupama i stekli iste diplome. Nema sumnje da su se ubrzo mogli vidjeti pozitivni rezultati s obzirom na suradnju u raznim pothvatima i to ne samo u školskom vjeronauku nego i na razini župnih zajednica. Dakako, najveća blagodät osjetila se u prisutnosti diplomiranih teologa, posebno laika, u javnim školama, putem vjeroučiteljske službe, zatim u medijima i drugim areopazima suvremenoga života.

4. Aktualna situacija u djelovanju Teologije

Visokoznanstveni teološki studij posljednjih petnaest godina priprema kandidate za svećeništvo kao i laike za djelovanje u raznim crkvenim službama i ustanovama te na društvenom području, u svijesti da Crkva ne smije ostati svedena na 'sakristiju' nego je pozvana svjedočiti vjeru, biti sol, svjetiljka i preobrazbeni kvasac u suvremenom svijetu. To se provodi u svijesti da za angažiranog kr-

¹⁷ Zanimljivo je da se poneki profesor pitao kako će to biti kada se po hodnicima učilišta počnu šetati laici, a pogotovo ženski svijet?

šćanina koji će preuzeti neke odgovorne službe nije dovoljna samo dobra volja i osobna pobožnost nego je potrebna i stručnost koju Crkva traži i pruža.

Osim znanstveno-nastavnog djelovanja Teologija u Rijeci sve više postaje respektabilan čimbenik u nizu pothvata, i to kao:

- organizator znanstvenih (međunarodnih) simpozija teologije;
- organizator trajnog teološko-pastoralnoga usavršavanja za svećenike i laike, osobito kao pastoralnih djelatnika, i u tom smislu svake godine priprema Teološko-pastoralni tjedan;
- izdavač *Riječkog teološkog časopisa* u kojemu u glavnini objavljuju znanstvene radove nastavnici Teologije;
- organizator mjesečne *Kulturne tribine* na kojoj se obrađuju aktualna pitanja od šireg društvenog značenja, dijelom i uz predstavljanje značajnijih izdanja, te raznih znanstvenih kolokvija i okruglih stolova.

Isto tako dio nastavnika Teologije sudjeluje u raznim znanstvenim projektima, na tuzemnim i međunarodnim simpozijima, članovi su nekih značajnih stručnih povjerenstava na razini Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, sudjeluju u krugu hrvatskih znanstvenika, recenzenti su nekih projekata, objavljuju više stručnih i znanstvenih članaka i knjiga i u isto vrijeme napreduju u znanstveno-nastavnim zvanjima. U isto vrijeme dio profesora predaje i na poslijediplomskom znanstvenom studiju na KBF-u u Zagrebu.

U isto vrijeme, nastavnici Teologije sudjeluju u mnogim važnim pothvatima na razini Riječke metropolije¹⁸ i šire, kao i u nekim tijelima Hrvatske biskupske konferencije. Na taj način svojim djelovanjem Teologija u Rijeci daje značajan doprinos i ovome gradu, kao i cijeloj riječkoj crkvenoj pokrajini. Posebnost riječke Teologije očituje se i u činjenici da ima određen broj i ženskog nastavničkog kadra (više od 5), po čemu je prva u Hrvatskoj. Treba, na kraju, reći

18 Pojedini nastavnici sudjeluju kao predavači u Tečaju pripreme za brak, održavaju predavanja na svećeničkim i drugim skupštinama u metropoliji i na nacionalnoj razini. Neki (M. Šimunović i A. Peranić) već više godina pri Teologiji vode dvogodišnju Školu za stručno doškoloavanje župnika animatora/suradnika (liturgijskih, obiteljskih i katehetskih) te jednogodišnju Školu za odgojiteljice u vrtićima koje bi provodile i vjerski program, gdje predaje dio nastavnika s Teologije.

da zahvaljujući barem dijelu svojih profesora, koji djeluju u složenoj situaciji što se tiče i izvanfakultetskih obveza, Teologija u Rijeci uživa velik znanstveni ugled kako na ovim područjima tako i na nacionalnoj razini.

5. U suočenju s nekim razvojnim pitanjima, problemima i zastojima

5.1. Nužnost dinamičkog pristupa u trajnoj reformi studija

Posljednjih su godina nastupile značajnije reforme u visokom obrazovanju na europskoj razini, u što se zacijelo i Hrvatska morala uključiti. U integracijskim i inovacijskim procesima postaju mjerodavni kriteriji koji proizlaze iz Bolonjske deklaracije, s ključnim elementima kao što su ECTS sustav i reforma sveučilišta, te Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2003.), uz ostalo i s ciljem da visokoškolsko više bude u službi razvoja države i društva u cjelini. Očito ovaj proces prate određene nedorečenosti i negativnosti, osobito što se tiče nekritičkog usvajanja nekih europskih trendova, također i u bojazni umanjenja utjecaja teologije u cjelokupnom procesu.

Teologija u Rijeci uključila se u sva ta događanja preko matičnog Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Međutim, valja reći kako postoji bojazan da se ostane na promjenama koje su više 'kozmetičke naravi', jer se nisu povele prave rasprave o kvalitativnim zaokretima u samom studiju.¹⁹ Uz ostalo nisu izneseni jasni kriteriji u opredjeljivanju za primjerenije smjerove studija, kao i za poboljšanje kvalitete nastave. Činjenica je, naime, da se studij još uvijek odvija na klasičan način: predavanja/ispiti, pomanjkanje pravoga dogovora u svezi sa seminarima i izbornim predmetima kao i studijskih radionica s tehničkim pomagalima, u čemu smo na neki

¹⁹ Činjenica je da nije bilo prave prilike, niti u okviru KBF-a i njegovih Područnih studija niti na *Simpozijima profesora teologije* koje svake godine organizira KBF u Zagrebu, da se rasprave svi kriteriji u tim promjenama, osobito što sve to znači za teološki studij, uz vođenje računa i o stavovima Kongregacije za katolički odgoj u svezi s bolonjskim procesom, odnosno o mogućnostima i specifičnostima prilagodbe studija teologije.

način još u počecima i sl.²⁰ S druge strane, još uvijek nije provedeno načelo svojevrsnog timskoga rada, koji pretpostavlja veću suradnju među nastavnicima što se tiče 'dijaloga' među pojedinim teološkim granama i katedrama. Činjenica je da su se profesori specijalizirali na raznim učilištima, tuzemnim i inozemnim, pa je stoga nužna bolja koordinacija i što se tiče sadržaja pojedinih kolegija i načina vođenja studija.²¹ Nema sumnje da valja ukazati i na problematičnost pristupa nastavnika izvođenju nastave s didaktičko-metodičkog i komunikološkog stajališta. Treba priznati da se nije ozbiljno postavilo pitanje koliko se netko pripremao 'biti nastavnik'. Sve je prepušteno intuiciji i snalaženju pojedinaca.²² To nedostaje i tome će u budućnosti trebati posvetiti daleko veću pozornost, osobito što se tiče primjene suvremenih tehničkih pomagala.

U tom kontekstu manjka diferencirani pristup studiju ovisno o tome priprema li se student samo za znanstvenika ili nekog djelatnika u konkretnoj crkvenoj ili društvenoj praksi. Program je jednak za sve i ne posvećuje se dovoljna pažnja nadarenijim i perspektivnijim studentima. I sami svećenički kandidati primjećuju da se dovoljno ne pripremaju za one segmente djelovanja koji ih očekuju u praksi u raznim područjima crkvenoga djelovanja. Naime, u temeljima su Bolonjske deklaracije, na crti tzv. *personalizacije studija*, upravo i studenti koji moraju imati daleko veću ulogu u kreiranju i evaluaciji studijskog programa. Što se tiče samoga teološkoga studija problem je u tome što studenti nemaju poseban utjecaj na reformu studija.²³

20 Teologija nema svoga (samostalnog) računa već je vezana uz matični KBF u Zagrebu i sredstva koja uspije dobiti, dakako manja i ne uvijek bez teškoća i pravovremeno. Stoga se u mnogim potphvatima mora osloniti na bogoslovno sjemenište. Zacijelo, pomanjkanje samostalnosti što se tiče financijskih pitanja dobrim dijelom utječe na učinkovitost pothvata Teologije. Uz ostalo voditelji katedri nemaju svoje kabinete čime se umanjuje i kvaliteta rada sa studentima.

21 Već se dulje vrijeme čuju primjedbe na račun neusklađenosti u tretiranju pojedinih pitanja, odnosno naglašenijega ponavljanja u više kolegija, kao što je slučaj sa sakramentima.

22 Nije svejedno hoće li se nastava svesti na 'suho čitanje' materijala (skripta) koji se ponekad godinama ne inoviraju ili će se promovirati tzv. problemski pristup u kojem će studenti imati pravo nastupati i raspravljati, a ne samo biti pasivni slušači.

23 Uloga izabranih predstavnika studenata uglavnom se svodi na to da svake druge godine budu na sjednici kada se bira vodstvo Teologije, a ako i iznesu neke primjedbe na studijski program, one nemaju neku posebnu težinu. Posljednjih je godina pisac ovih redaka, kao predstojnik, uveo praksu tzv. studentskih foruma na kojima su studenti mogli izraziti svoja mišljenja i prijedloge. Međutim, to nije pravo zaživjelo niti je dovoljno ozbiljno shvaćeno najprije od strane nastavnika, a onda i samih studenata koji slabo vjeruju u uvažavanje njihovih mišljenja, tim više ako vide da je malo nastavnika koji 'žive za ovu ustanovu', jer to nisu niti u mogućnosti zbog drugih izvanfa-

Postavlja se pitanje koliko se na teološkim učilištima događa teološka interdisciplinarnost, a paralelno i interdisciplinarnost između teološke znanosti i drugih znanosti na sveučilištima, kako na razini predmeta tako i na razini zajedničkih projekata. Znanstvene grane i teologija kao znanost moraju ići zajedno, jer zajedničko im je društvo u kojem djeluju, zajednički im je čovjek kome žele služiti kao i cilj odnosno budućnost čovjeka i društva čiji su sastavni dio. Pojedine katedre odnosno teološke grane ne smiju postati svojevrsni 'teološki geto' ili neke vrste 'znanstvenog lena'. Dinamična i protočna interdisciplinarnost unutar filozofsko-teološkog studija bitna je pretpostavka za uspješnu interdisciplinarnost teologije s drugim znanstvenim disciplinama na razini sveučilišta. U tom smislu nije se sustavno i dovoljno dogovorno pristupilo inovacijama u uvođenju nekih kolegija koji bi studente, osobito laike, više pripremali za kvalitetnije uključivanje u neke društvene segmente, a što je prisutno i u nekim crkvenim dokumentima. Isto tako, nije dovoljno suradnički proveden pothvat okrupnjavanja predmeta i smanjenja satnice.²⁴

5.2. Odgovorniji pristup izboru, pripremi i napredovanju nastavničkog kadra te njihovu vrednovanju na svim razinama na crti 'Promemorije' biskupima metropolije

Činjenica je da se danas sve više aktualizira pitanje daleko odgovornijega pristupa ovoj visokoznanstvenoj ustanovi, posebice što se tiče profiliranja znanstveno-nastavnog kadra. Dobiva se dojam da još uvijek neki, pa čak i odgovorniji, nisu svjesni promjena koje su se dogodile u odnosu na poimanje nastavnika na Teologiji otkada je ona u sveučilišnom sustavu. Jer njihov se rad ne može svesti samo na čitanje neažuriranih predavanja odnosno nastavnih materijala, ako su ih uopće dali studentima ili objavili na web-stranicama, u poimanju svijesti o trajnom napredovanju i što se tiče nastave, kako

kultetskih obveza. Osim toga, studente zabrinjava i činjenica što je u posljednje vrijeme uvelike smanjen broj onih nastavnika koji mogu biti u Vijeću Teologije (od docenata na više), čime se umanjuje mogućnost prave reforme i djelovanja učilišta.

24 Dosta je spomenuti pitanje obiteljske problematike i novoga pastorala, komunikologije, odgojnih znanosti, socijalnog pastorala i dr. Studenti nisu osjetili neke kvalitativne pomake osim što su promijenjeni naslovi, a ostalo je ostalo 'po starom'.

bi se odgovorilo zahtjevima fakultetskog studija. Ne vodi se dovoljno računa o tome da se, osim predavanja, nastavnik mora dokazati i pisanjem znanstvenih članaka i knjiga, što procjenjuju posebna stručna povjerenstva za napredovanje. Bolonjski proces očekuje od nastavnika posebnu odgovornost i time što se ide prema tzv. *personalizaciji nastavnika teologa* kojima bi prvo i glavno radno mjesto trebao biti fakultet, a ne ponekad nešto usputno. Naime, određeni crkveni krugovi, koji često slabo vrednuju nastavničku službu, trebali bi više imati na pameti da je ona prava crkvena *služba učitelja*, uz službu apostola, evanđelista i pastira (usp. Ef 4, 11-13). U posljednje se vrijeme dobiva dojam širenja nekog čudnog nerazumijevanja što se tiče službe nastavnika na Teologiji, kao da se radi o nekom 'uhljebljenju' i lakom stjecanju 'karijere', također i u biskupijskim strukturama.²⁵

O tome se otvoreno govorilo na sjednicama Vijeća Teologije, ali se ta pitanja nisu pravo raspravila ni na biskupijskim razinama. Vođeno sviješću drugačijih pristupa Vijeće Teologije upućuje biskupima posebnu *Promemoriju*, u kojoj se, uz ostalo, kaže: "Trenutak je za ozbiljan i odgovoran analitički pogled na znanstveno-nastavničke kvalifikacije sadašnjih članova profesorskog zbora. Suočeni smo, naime, s deficitarnim brojem članova s nastavno-znanstvenim zvanjem docenta, izvanrednog i redovnog profesora, što bi u skoroj budućnosti moglo predstavljati za rad Teologije ozbiljne probleme."²⁶ Nesporazumi nastaju i iz razloga što postoji veliko neznanje glede težine i odgovornosti poziva sveučilišnog nastavnika i njegova napredovanja u zvanju.²⁷ Da bi pojedini djelatnik mogao ispuniti preuzete

25 Pojedinci ne vode dovoljno računa o tome da njihovi kolege profesori jednako, ako ne i više, rade na župama i u isto su vrijeme na Teologiji ili drugdje.

26 Vijeće Teologije uputilo je 26. ožujka 2003. Promemoriju nadbiskupu i biskupima Riječke metropolije, a u svezi s nekim pitanjima vezanim uz rad i zadatke Teologije, koji zaslužuju zajedničku i temeljitu analizu i promišljanje te jasna i promptna rješenja.

27 Naime, velik dio klera ne zna kako se prema postojećim zakonima odnosno Ugovoru o radu svi djelatnici Teologije obvezuju u određenom vremenskom roku na napredovanje iz nižega u više nastavno-znanstveno zvanje (asistent, viši asistent, docent, izvanredni i redoviti profesor-znanstveni savjetnik). Ako to ne učine, gube stečeno zvanje. Napredovanje se postiže isključivo na temelju stručnih i znanstvenih rezultata. Postoje sasvim određeni kriteriji kojima treba udovoljiti: stručni, pregledni i izvorni znanstveni radovi, mentorstvo kod diplomskih, magistarskih i doktorskih radnji, sudjelovanje u znanstvenim projektima te simpozijima, ovdje i u inozemstvu. Isto tako valja reći da su na fakultetu svi nastavnici, ali se svi ne mogu nazivati profesorima, kako se to obično čini. Profesori su, u punom smislu riječi, samo oni sa znanstveno-nastavnim i znanstvenim

obveze i uredno napredovati, potrebno je da mu nastavno-znanstveni rad bude primarni zadatak te da sva druga eventualna zaduženja na razini mjesne i nacionalne Crkve budu s njime kompatibilna. S druge strane, nastavnici se moraju uključiti u neke pothvate Teologije, kao što su simpoziji, teološko-pastoralni tjedni i dr.²⁸

Što se tiče nastavnika, osobito onih koji bi mogli i trebali preuzeti značajnije uloge u vodstvu Teologije, Teologija se u posljednje vrijeme našla u zabrinjavajućoj situaciji. Teologiji se u Rijeci, stjecajem okolnosti, dogodilo da je dobar dio djelatnika ostao na razini magisterija i ne može napredovati, a time ni punim pravom sudjelovati u kreiranju budućnosti ustanove i studija.²⁹ Objektivni promatrač može postaviti i pitanje nedovoljno osmišljene strategije što se tiče profesorskog kadra, počevši od izbora kandidata i slanja na studij u inozemstvo³⁰ do 'odljeva' kadra u druga područja i službe. Valja istaknuti i činjenicu da je znatan broj renomiranih profesora još u dobrim godinama svoga rada napustio Teologiju ili im zbog drugih važnih preuzetih službi ovaj posao više nije bio primaran. Jer pomanjkanje koordinacije i 'osipanje' profesora, što zbog prerane smrti što zbog odlaska na novu dužnost, trajno je uvjetovalo pa i osiromašivalo djelovanje Teologije, a time i umanjilo mogućnost da uskoro postane i samostalni fakultet, tim više što sada nema stalno zaposlenih nastavnika u zvanju redovitoga profesora, a isto tako ima malo izvanrednih profesora i docenata.³¹

zvanjem izvanrednog i redovitog profesora. Upravo je takvih premalo na ovoj ustanovi, što predstavlja znatan problem. Ostali se nazivaju docentima, asistentima, znanstvenim novacima ili samo predavačima (ako nisu napredovali u zakonskom roku).

28 Dogodilo se da je glavnina tereta pala na manji broj profesora, i to uglavnom uvijek istih i starijih.

29 Više specijalizanata (njih sedam) 'povučeno' je, iz pastoralnih i drugih biskupijskih potreba, s rimskih sveučilišta u svojstvu magistara, jer su trebali preuzeti neke biskupijske službe, u nadi da će ovdje moći nastaviti, odnosno doktorirati, što se nije ostvarilo. Dakako, to se uvelike odrazilo na djelovanje i 'sliku' riječke Teologije.

30 O tom pitanju progovorila je i Promemorija Vijeća Teologije biskupima metropolije (2003.): "Smatramo da bi u ovoj prilici trebalo konačno uspostaviti određeno pravilo u popunjavanju i pomlađivanju profesorskog kadra; odabir kandidata za poslijediplomski studij kao i samo područje studija trebalo bi, prema našem mišljenju, usuglasiti prvenstveno s potrebama naše Teologije. Smatramo da bi uloga Vijeća Teologije i nositelja određene katedre u odabiru kandidata morala imati daleko veće značenje od dosadašnjeg" (Točka 1, 1.1.).

31 Dosta je imati pred očima događanja od devedesetih godina nadalje. Dvojica profesora prerano su umrli, a mogli su još više godina predavati (*dr. Ante Kresina* i *dr. Milan Bogović*), *dr. Antun Tamarut* postao je šibenskim biskupom, a potom riječko-senjskim nadbiskupom (honorarno je predavao i naglo umro), *dr. Marijan Valković* prešao je na KBF u Zagrebu, *dr. Anton Benvin* otišao

5. 3. Nedovoljno razjašnjeno pitanje mjesta i uloge crkvenih učilišta i teologa kao takvih

Postavlja se pitanje je li Teologija izvršila svoj zadatak obrazovanja svećeničkih kandidata i laika koji će se potom, kako se često događa, 'utopiti' u neke postojeće pastoralne i društvene 'standarde' ili će kao ustanova, a ne samo neki njezini pojedinci, biti čimbenikom preobrazbe Crkve i društva koji će znati poslušati 'glas stručnjaka'?

Još je devedesetih godina ugledni profesor na ovoj ustanovi Srećko Badurina, kasnije šibenski biskup, postavio indikativna pitanja, očito i na temelju svoga profesorskog iskustva, u svezi s mjestom i ulogom teologa i teološkog učilišta u Crkvi. Naime, on u Crkvi uočava opasnost stereotipnosti, odnosno ponavljanja nekih formula koje su nekad izrečene i koje se nekako još uvijek ponavljaju, a život je daleko noviji. Činjenica je da se donose službene izjave, i u obliku dokumenata, o kojima se ni prethodno niti naknadno teološki pravo ne razmišlja kako bi se to eventualno pretočilo u jednu poticajnu viziju. Konkretno, koliko su naša teološka učilišta odnosno teolozi u službi novih vizija? Često se događa da, ako je što napisano ili formulirano, uglavnom je to odnekud doneseno, malo

je u Rim za rektora Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima (i potom umro), *dr. Srećko Badurina* postao je šibenskim biskupom, *dr. Mile Bogović* postao je najprije pomoćnim riječkom-senjskim biskupom, a potom gospičko-senjskim biskupom, *dr. Ivan Devčić* postao je riječkim nadbiskupom. Njih dvojica predaju samo kao honorarni nastavnici. *Dr. Antun Tamaru, ml.* prešao je za profesora na matični KBF u Zagrebu. Ovome treba dodati i činjenicu da je smo s ovoga područja, konkretno iz Istre, imali dva renomirana profesora - *dr. Josipa Turčinovića* i *dr. Aldu Starića*, koji su postali profesori na KBF-u u Zagrebu, dijelom predavali i u Rijeci. *Dr. Turčinović* je prerano umro. Na kraju treba reći da su riječki profesori traženi i u nekim važnim pothvatima na nacionalnoj razini. Neki su u isto vrijeme obavljali ili još obavljaju službu profesora i odgovornu službu u Zagrebu. *Mr. Ivana Milovčića* uglavnom je apsorbirala služba ravnatelja Hrvatskog Caritasa, što je za Teologiju znatno osiromašenje budući da je on jedini i toliko potreban naš liturgičar u riječkom podneblju koji se ne može potpunije posvetiti svom nastavničkom poslu.

Trojica profesora koji su u posljednje vrijeme stekli naslov znanstvenog savjetnika i redovitog profesora (prvi u povijesti Teologije u Rijeci prema sveučilišnim propozicijama), ali su ak. god. 2006./2007. umirovljeni (s navršениh 65 godina života), i nastavili raditi kao honorarni nastavnici, premda je postojala nada i uvjerenje da će KBF imati razumijevanja da nastave još koju godinu zbog pomanjkanja kadra koji je napredovao, a s druge strane bili su i nositelji važnih službi i projekata na Teologiji (*M. Šimunović* i kao predstojnik), ali više nisu članovi Vijeća i ne mogu sudjelovati (imati glas) u kreiranju značajnijih pothvata.

Aktualno stanje u ak. god. 2006./07., što se tiče stalno zaposlenih, jest: 3 izvanredna profesora, 2 docentice, 3 viša asistenta, 2 znanstvena novaka/asistenta, 1 asistentica, 4 viša predavača i 1 predavač (ukupno 15), dok je 16 honorarnih nastavnika.

proizlazi iz ove stvarnosti. To je pitanje metode rada, zapažanja onoga što je naš ovdašnji 'locus theologicus', a to može biti sve što se živi. U nas se stvari 'odvijaju i odvijaju', pa eventualno netko unatrag misli o njima. Treba misliti ukorak s vremenom.³² To je upravo zadatak teologa. I njih treba stimulirati da to rade, štoviše, rekao bi Badurina, trebalo bi "izvršiti izvjesni duhovni, moralni pritisak da se bave originalnim razmišljanjem, neka budu svjesni da se od njih to očekuje, te da je njihov rad potreban i važan. Možda bi svaka ili bar neke teologije mogle pod nekim određenim vidom neke pristupe bolje razviti, odnosno zadržati neku specifičnost."³³ Valja imati pred očima činjenicu da je čovjek postmoderne jako osjetljiv, ima 'istančan sluh' za sve novo što se pojavi, i to odmah postaje predmetom refleksije i valorizacije.³⁴ U tom je smislu nužna daleko veća komunikacija među teozozima, posebice profesorima.

Otud potreba jače ukorijenjenosti dijaloške teologije u sredinu u kojoj Teologija djeluje, konkretno u riječku i ostala područja ove metropolije, odnosno uključenosti u analizu povijesnih naslijeđa liberalizma, antiklerikalizma, bojovnog ateizma i sveprisutne sekularizacije i indiferentizma. To znači da mora biti utjelovljenija u prostor i vrijeme. Suvremena teologija mora odlučnije prihvatiti zadatak definitivnog prijelaza iz geta u svijet, izazov pluralizma, traženja načina da za novo vino (navještaj) pripremi nove mješine i kritičkog praćenja služenja i života Crkve, upozoravajući na pogrešne tendencije kao i interdisciplinarnu suradnju.³⁵

Naime, postoji opasnost da se Rijeku i okolicu i dalje isključivo promatra 'sumnjičavim očima' na temelju njezine komunističke i izrazito ateističke prošlosti kao i ostataka toga mentalnoga sklopa. S obzirom na desetljeća progona, kao i na novu situaciju slobode koju

32 Usp. S. BADURINA, *Prema novoj zrelosti*. Razmišljanja i razgovori o vjeri i Crkvi, biskupstvu i redovništvu, KS i Provincijalat franjevac trećoredaca, Zagreb, 1989., str. 40.

33 *Isto*, str. 40.

34 Istini za volju, Crkva ne funkcionira na način nekih društvenih institucija, ali to ne znači da ne mora biti 'brža' u reakciji na neke pojave. Uzmimo samo npr. emisiju 'Otvoreno' koja promptno reagira na neke pojave, uključuje ljude različitih profila da o određenom događaju promišljaju. Kod nas, u katoličkom tisku i u emisijama religiozne kulture, mnogo toga 'kasni', a često se izabiru uglavnom isti sugovornici. Neki valjda nisu poželjni, vjerojatno i zbog bojazni od 'kritičkih tonova'. Nemali je broj teologa 'zašutio', bojeći se kritike, i službene, zbog nekih promišljanja, posebice o tzv. tabu-temama.

35 A. M. TÓTH i P. MIKULŠČÁK, *Nije kao med i mlijeko*. Bog nakon komunizma - Na putu prema pastoralnoj teologiji Istočne (Srednje) Europe, KS, Zagreb, 2001., str. 158.

se ponekad doživljava kao sukobljenost s pluralističkim društvom, postoji opasnost da se naginje nekom novom ‘ograđivanju’ i ‘zatvaranju’ u ‘svijet duhovnih pokreta’, zaboravljajući da se ovaj svijet ne smije promatrati kao čisto izvanjski ili protivan. Postkomunistička pastoralna teologija mora stoga svjesnije vrednovati sadašnju situaciju kao ‘kairós’, odnosno kao Božji poziv Crkvi koji je uvijek podsjeća na njezinu uvijek novu zadaću, da naviješta radosnu vijest za ljudsko društvo, za svijet koji Bog trajno ljubi.³⁶ Današnji je papa, još kao kard. J. Ratzinger, rekao da bi bilo kobno “kada bismo dopustili da nas vodi neka negativna računica, kada ne bismo dopustili da nas vode vizije što u sebi nose pozitivan, smisleni sadržaj te koje usmjeravaju naše djelovanje i daju nam hrabrost za djelovanje.”³⁷

Zato teolozi, izjasnio se S. Badurina, trebaju imati i vremena za ono što je njima specifično, a to znači da se ne misli kako je šteta što se netko bavi samo tim poslom, a župa negdje ostaje nepopunjena. Istina, njima je potreban neposredni kontakt sa životom, s pastoralom. Naime, “teologija je objašnjavanje, produbljivanje, primjenjivanje zajedničke vjere svega Božjeg naroda. Zato je za samog teologa, za plodnost i pokretljivost njegova razmišljanja i njegovih traženja, apsolutno potreban taj stalni živi dodir sa živom vjerom Crkve, taj dijalog sa zajednicom vjernika, a nipošto mu nije dosta dodir i dijalog s mrtvim knjigama.”³⁸ Dakako, potrebna je mjera, odnosno “to ih ne bi smjelo toliko zaokupljati da manjka energije i vremena za ono što je njima specifično.”³⁹

5.4. Suočavanje s tendencijama ‘getoiziranja’ teologije

Uz ranija uočavanja umanjivanja doprinosa teoloških učilišta na koncilski hod Crkve, činjenica je da je još uvijek na djelu svoje-

36 A. M. TÓTH i P. MIKULŠČÁK, *Nije kao med i mlijeko...*, str. 158-159.

37 J. kard. RATZINGER, *Sol zemlje*. Kršćanstvo i Katolička crkva na prijelazu stoljeća, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997., str. 236.

38 T. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog...*, str. 404.

39 S. BARUDINA, *Prema novoj...*, str. 40. Zacijelo će trebati sustavnije pretrasti i pitanje odnosa Teologije kao visokoznanstvene ustanove i bogoslovnog sjemeništa. Za sada ove dvije ustanove žive u određenoj ‘simbiozi’ i nekako se, prema crkvenom ključu, Teologiju shvaća u prvom redu u službi sjemeništa, što ona i jest, ali je i nešto više kao znanstvena ustanova, uz ostalo i iz razloga što na njoj studiraju i oni koji neće biti svećenici.

vršno marginaliziranje njihova doprinosa, kako u društvu tako, na neki način, i u samoj Crkvi. Ne može se ne spomenuti i činjenicu da se javljaju protagonisti postmoderne i posttranzicijske 'getoizacije Crkve' i 'getoizacije teološkog studija', a onda i 'getoiziranog teologa' bilo 'klerikalnog' bilo 'neklerikalnog' tipa.⁴⁰ S druge strane, postavlja se pitanje i samim teolozima: koliko su ambiciozni u smislu da budu prisutniji i aktivniji na društvenoj sceni, odnosno koliko će znati utjecati na tu javnost, a ne ona na njih.⁴¹

Ako je tome tako u društvu, zašto se to događa u Crkvi? Dje-luje pesimistički, ali se mora postaviti i pitanje, koje je svojedobno postavio dekan KBF-a J. Baloban, to jest koliko je teologija danas aktualna za članove Kristove Crkve i za članove civilnoga društva? Odnosno jesu li teolozi postali 'suvišni' intelektualci i mislioci, koji, kako u Crkvi tako i u društvu, trebaju govoriti samo onda kada biva-ju pitani, a u svim drugim slučajevima neka ne uzbunjuju ni crkvenu ni društvenu javnost?⁴² Mnogo ovisi i o tome kako su sami teolozi 'na visini zadatka', odnosno koliko i sami žele biti pitani. Ako se ne-što čini, više je to od strane pojedinog teologa, a činjenica je da neki pothvat nema uspjeha bez promišljenih zajedničkih pothvata. Nije isključeno da se teolozi boje 'udruživanja' da ne budu etiketirani zbog određenog 'strančarenja' odnosno 'skretanja ulijevo'.

J. Baloban pribojava se da je u hrvatskoj Crkvi na pomolu svojevrsno zasićenje teološko-intelektualnim raspravama kao pod-lozi za konkretno pastoralno djelovanje i postavlja pitanje koliko crkveno vodstvo i pastoralni djelatnici na terenu trebaju intelektual-no-teološku uslugu teologa, svojih profesora? S druge strane, zašto teolozi nisu više 'spiritus movens' raznih eklezijalnih događanja i tumačenja, pastoralnih strategija i tumačenja i življenja društvene dimenzije vjere?⁴³ Može se, nadalje, postaviti i pitanje jesu li izgubili 'kontakt s praksom', zatvorivši se u 'kabinete' ili dijelom i zbog toga

40 Usp. govor dr. Josipa Balobana, dekana KBF-a, u povodu *Dana Teologije* u Rijeci 7. prosinca 2001.

41 Činjenica je da mediji danas vrlo smišljeno 'doziraju' nastupe teologa za koje znaju da su 'afirmativni', koji će nastupiti kao autentični tumači evanđelja i crkvenoga učenja, odnosno koji će otvoriti putove suvremenom čovjeku do susreta s Bogom. Radije se poziva one koji će znati reći i ono što 'medijima odgovara', dakako, usredotočujući se više na politička pitanja.

42 Iz govora dr. Josipa Balobana, dekana KBF-a na otvaranju Međunarodnog simpozija profesora Teologije (Zadar-Petrčani, 14. travnja 2004.).

43 *Isto.*

što su prezauzeti drugim poslovima ili jer vide da nisu ni potrebni i zato počinju ‘gubiti volju’?⁴⁴ U svakom slučaju, na djelu je određena stagnacija i pasivizacija. A upravo bi danas teologija/teolozi trebali biti u ulozi ‘uznemirivatelja’, u svijesti da je u ulozi poniznog i odvažnog služenja, makar doživjeli otpore i protivštine ili, u najmanju ruku, omalovažavanje u situaciji kada ih pojedinci smatraju ‘suvišnim’ misliocima, koji bi trebali govoriti više po ‘narudžbi’, uz uvjet da ne djeluju disonantno i da ne zbunjuju ni crkvenu ni društvenu javnost.

Velik problem, na koji je ukazivao S. Badurina, jest ‘rutina’ i uhodanost, izvlačenje na ‘razboritost’, ‘iskustvo’, a što se zapravo može nazvati intelektualnom tromašću ili možda premorenošću. Slijedom rečenoga, danas se zapaža da se dobar dio teologa pasivizira, ‘čeka’, ‘ne nagli’, ne ‘istrčava’ odnosno ne ‘strši’ jer bi to, kako neki misle, čak moglo biti i opasno za napredovanje na ‘crkvenoj ljestvici’. Ako takva praksa prevlada, pogotovo ako netko od takvih dođe na važniji crkveni položaj, odnosno u neko utjecajno povjerenstvo, onda nema šanse za obnovu i primjenu u praksi teologije koju je Koncil započeo. Sve to ukazuje na *pojavu antiintelektualnog mentaliteta u hrvatskom društvenom i crkvenom životu* i u tom smislu Stjepan Baloban kaže: “Što se više cijeni u crkvenoj javnosti: intelektualni rad u životu svećenika i pastoralnih djelatnika, tj. duhovno-pastoralne aktivnosti, ili gradnja crkvenih objekata? Je li veći uspjeh za svećenika sagraditi novu crkvu i župni stan ili izgrađivati župnu zajednicu u kojoj će se moliti, solidarno pomagati slabijima i ‘isključenima’, zajednički tražiti odgovore na sve zahtjevnija pitanja bračnoga, obiteljskoga, ali i društvenoga i političkog života. Koliko se u našim župama i redovničkim zajednicama vremena i snage posvećuje intelektualno-duhovnom radu, a koliko organizacijsko-upravljačkim aktivnostima, koje su također važne?”⁴⁵

44 Očito za to nisu dovoljna izlaganja na teološko-pastoralnim tjednima, na kojima nekolicina (uglavnom uvijek istih) raspravlja o nekim pitanjima, što uostalom nikog poslije ne obvezuje, dok većina šuti, što dosta govori o zabrinjavajućoj situaciji. Nedavno je na jednom neformalnom skupu svećenika bilo postavljeno pitanje zašto danas u Hrvatskoj nema teologa koji bi ‘stršali’, odnosno hrabrije istupali, izjašnjavali se o nekim pitanjima, povelj rasprave koje će ići ne samo prema novim saznanjima već i drugačijemu djelovanju Crkve, poput svojedobno T. Šagi-Bunića, V. Bajsica i dr. Netko je, s višega položaja, odgovorio da to nije ni potrebno jer da postoji Učiteljstvo.

45 S. BALOBAN, *Antiintelektualni mentalitet u Hrvatskoj*, u: Kana, XXXVII (2006.), 7-8, str. 9.

Nema sumnje da je teologija, kao crkvena služba, dužna pomoći Crkvi “da ne odustane ni časa od onoga puta koji je sebi zacrtala Koncilom.”⁴⁶ Upravo ona, osobito kao pastoralna teologija, osposobljava za uočavanje i ‘prevođenje’ valjanih tvrdnji u konkretne pastoralne projekte, što zacrtava put ‘pastoralu odgovora’ koji predstavlja ostvarenje dobro poznatih kriterija povijesti spasenja ‘danas i ovdje’. Taj se pastoral rađa iz pedagoške potrebe da se polazi uvijek od konkretne situacije u kojoj se nalaze oni kojima je ponuđeno spasenje. Konkretnije, ‘*pastoral odgovora*’ sastoji se u prevođenju u pastoralni program teologije ‘znakova vremena’.

6. O budućnosti Teologije u Rijeci

6.1. Ljudske pretpostavke za uspješnije djelovanje

Prema nekim pokazateljima dolazi vrijeme kada će trebati povesti ozbiljniji razgovor na više razina o svrsishodnosti teološkog studija pa čak i upitnosti više teoloških učilišta (fakulteta) ukoliko se ne dogodi primjereni preustroj sa specijalizacijama koje odgovaraju potrebama vremena. To se dakako odnosi i na Teologiju u Rijeci koja najprije mora vidjeti može li odgovoriti očekivanjima u sve većoj ‘raspršenosti’ njezinih glavnih aktera odnosno profesora.⁴⁷ Kvalitetnih pomaka teško može biti bez jake volje za timskim radom, a ne da svatko radi kako ‘zna i umije’, kao individualac. To znači da treba vidjeti kolika je i kakva ljudska kohezija, volja i motivacija za zajednički rad kao što je postojala sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada je zajedničko promišljanje i djelovanje bilo svojevrsan profesorski ‘habitus’.⁴⁸ U tom smislu, može se po-

46 T. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti...*, str. 149.

47 Nema sumnje da činjenica i prostorne raspršenosti, i s raznim zadacima, utječe na manjak određene homogenizacije profesora, što se odražava u pomanjkanju prilika za bolje komuniciranje (osim između predavanja) i planiranje. Uzmimo npr. đakovačku situaciju gdje su profesori na okupu, tu stanuju, i danomice mogu komunicirati, raspravljati i planirati. Iskustva nam govore da je i u Rijeci bilo drugačije kada je dio profesora stanovao u bogoslovnom sjemeništu i imao prilike za dnevnu komunikaciju. Danas se oni, osobito oni koji su glavniji akteri, vide rijetko ili uglavnom usputno kada je nastava.

48 Sjetimo se samo ranih sedamdesetih J. Šojata, Lj. Kučana, I. Ilijića, M. Valkovića, M. Jurčevića, E. Hoška, A. Benvina, A. Tamaruta st., A. Kresine, Mile Bogovića, J. Šimca, J. Manjgotića, S. Badurine, a potom i novih koji su se pridruživali po dolasku sa specijalizacije krajem sedamdesetih:

staviti i pitanje: ne 'topi' li se i u eri individualizma sve više ta volja za timskim radom, bez čega nema perspektive, pogotovo ako nema jasne strategije što se tiče znanstveno-nastavničkog kadra, ne samo broja već u prvom redu kvalitete?

Pitanje je, nadalje, gleda li se na Teologiju uglavnom kao na ustanovu za pripremanje kandidata za svećeništvo i laika za vjeronauk, ali da dalje nije toliko važna i utjecajna u životu Crkve. Koliko je Teologija u cjelini, a ne samo pojedinci, pitana u postavljanju strateških pastoralnih ciljeva i pastoralnih planova i programa, ne samo povremeno i skokovito za potrebe tzv. dnevnog pastora⁴⁹? Istina, nastavnici imaju prilike djelovati odnosno utjecati na usvajanje novih teoloških promišljanja i preko teološko-pastoralnih tjedana i simpozija. Međutim, postavlja se pitanje koliko su toliki pastoralni tjedni utjecali na promjenu kvalitete pastve ili se ona više ravnala prema 'drugim uhodanim parametrima'?

Činjenica je da u Rijeci dobre pastoralne inicijative nisu zaživjele jer ponekad nije bilo dovoljno 'sluha' za osnovno suradničko planiranje i djelovanje. Možda će nekome pretjerano zvučati ako se kaže da je Rijeka imala 'hrabrih pastoralnih inicijativa', barem sedamdesetih i osamdesetih godina u suradnji Teologije i prezbiteriskog vijeća,⁵⁰ ali isto tako mnoge su inicijative ubrzo doživjele neuspjeh jer nije bilo dovoljno podrške da zažive 'na dužu stazu'. Zašto se to događalo i dijelom se još uvijek događa, valjat će istražiti.

Očito ne mogu više biti opravdanje burna prošlost na ovim područjima, česte povijesne i kulturološke promjene, osobito kada

Milan Bogović i M. Šimunović, te osamdesetih godina: I. Devčić, M. Žagar, I. Šporčić, J. Grbac, M. Špehar, I. Stošić, F. Velčić, I. Milovčić, A. Tamarut ml., a potom nove generacije devedesetih godina.

49 Jedan od zanimljivijih i očitijih primjera jest poziv koji je krajem kolovoza 2005. biskup Bogović uputio riječkoj Teologiji na susret u Gospiću u vidu promišljanja projekta "Crkve hrvatskih mučenika" na Udbini.

50 O tome 'zlatnom razdoblju', što se tiče suradnje Visoke bogoslovne škole i pojedinih biskupija, posebno Riječko-senjske, može najbolje posvjedočiti profesor E. Hoško koji je još jedini živući sudionik i kreator projekata na crti Drugog vatikanskog koncila, osobito koncepcije prezbiteriskog vijeća ne samo kao savjetodavnog već i presudnoga tijela biskupije za predvođenje djelovanja Crkve. Tadašnji statut prezbiteriskog vijeća predviđao je i postojanje tzv. poslovnog odbora svećenika koji su zajedno s ordinarijem (zahvaljujući koncilskoj otvorenosti tadašnjega nadbiskupa dr. Viktora Burića) predlagali i izlagali aktualne teme, koje su usmjeravale stvaranje zaista 'novog lica Crkve'. Nažalost, osamdesetih se godina utjecaj Teologije počeo smanjivati i tako umanjivati 'sinodalni' način u djelovanju Crkve.

je riječ o gradu Rijeci, kao i promjene biskupijskoga ustrojstva, nehomogenost pučanstva i klera, sekularizacija i dr. Zacijelo će trebati analizirati stanje u pastoralnom kleru, odnosno zašto je u određenom trenutku nedostajala jača volja za koncilске iskorake u pastvi, konkretno i u pastoralu obitelji. Smatram da će se naša budućnost prelamati na pravoj ‘receptiji Koncila’? Ako je to slučaj s dijelom starijega klera koji je završio klasičnu (pretkoncilsku) i na promjene na neki način otpornu teologiju, postavlja se pitanje zašto se to događalo i događa u dijelu klera srednjih i mlađih godina? Dio svećeničkih kandidata ili već zaređenih svećenika primljen je naknadno u biskupiju. Ovisno o tome kakav je i gdje teološki studij završio, čak - što je ozbiljan problem - bez kolegija koji su nužni za evangelizaciju ovdje i sada (posebno vjeronauk u školi, župnu katehezu i obiteljski pastoral), pitanje je koliko i kako se pastoralno inkulturirao u specifičnu okolinu na ovim područjima ili je, naprotiv, i nesvjesno kočio zaživljavanje novih ideja i pothvata.⁵¹ Zato se valja suočiti s tendencijom ‘pukog prakticisma’ bez posebnog teološkog promišljanja nad praksom. To je puka ortodoksija (vjera kao posjed) i ortopraksa koja se iscrpljuje u sakramentalizaciji, obrednosti i manifestativnom pastoralu koji ne shvaća nužnost nove, ako ne i prve, evangelizacije. Još uvijek dijelom persistira tzv. ‘pučka teologija’ koja pogoduje procesu restauracije odnosno ‘povratka na staro’. U tom smislu i Teologija ima odgovornost da se dogodi tzv. ‘smjena’ teološke misli odnosno da se više usvoji pokoncilska i suvremena teološka misao u suočenju s izazovima vremena, a time i razvojni pomak u kontinuitetu, najprije u ‘formi mentis’ kako svećenika tako i, posebice, nekih odgovornijih pojedinaca. U protivnom, događat će se uglavnom neke ‘površinske promjene’ bez volje za korjenitije zahvate.

51 U tom smislu mogu se postaviti i neka pitanja što se tiče svećenika iz “Neokatekumenskog puta”, odnosno misijskog sjemeništa u Puli. Riječ je o neriješenom statusu njihova (programa) studija na nacionalnoj razini odnosno na razini Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te HBK, jer se s formalno-pravnog stajališta zbog valjanosti diploma prema standardima hrvatskoga visokog školstva stavlja u pitanje također i njihova služba vjeroučitelja u hrvatskoj školi. U svezi s time postavlja se pitanje koliko se, uz ostalo, studira i proučava i sva problematika vjeronauka u hrvatskom školskom sustavu kao i novih oblika župne kateheze i pastoralnih opcija u Hrvatskoj, kako Crkva danas zamišlja i planira. To vrijedi i za one svećenike koji su drugdje studirali, posebice u inozemstvu, a nisu u programu studija imali prilike za obradu nekih važnijih pitanja iz pastoralne teologije i katehetike, posebno onih koja se nužno odnose na hrvatsku situaciju. Postavlja se pitanje što može i Teologija učiniti za trajno usavršavanje odnosno primjerenu inkulturaciju tih pastoralnih djelatnika u specifičnu riječku situaciju?

Pastoralnost teologije, naime, upravo znači da ona osposobljava buduće svećenike za naviještaj evanđeoske poruke u kulturnim uvjetima svojega vremena i postavljanje pastoralnog djelovanja prema vjerodostojnom teološkom viđenju,⁵² a ne u povlačenju od svijeta u 'svijet' vlastitog duhovnog doživljavanja, ponekad bez svijesti o potrebi suočavanja s koncilski profiliranom duhovnošću, što se ponekad događa u nekim duhovnim pokretima, uz uzdizanje vlastitog iskustva na pijedestal općega kriterija u pastoralu, u čemu i projekt "Vjera i moral u Hrvatskoj" vidi posebnu opasnost.⁵³

6.2. Suočenje s ozbiljnim problemima

Nužno je ukazati na goruće probleme s kojima se mora i Teologija suočiti, valja istaknuti u vrijeme i poslije studija.

6.2.1. Problem teološko-pastoralnog individualizma osobito mlađih svećenika. Trebat će konačno istražiti fenomen zašto tolika bojazan zbog novoga? Je li to samo iz razloga što se vidi da se može jednostavnije i unosnije živjeti bez velikog zalaganja, minimalistički i u kolotečini, s linijom manjeg otpora ili, s druge strane, sjemenišni odgoj i ovakav teološki studij, barem kada je riječ o svećeničkim kandidatima, nisu dovoljni za osposobljavanje novih evangelizatora? S druge strane, zašto su toliko jaki utjecaji nekih pojedinaca, pa čak i struktura, koji stečeno na Teologiji brzo transponiraju i marginaliziraju? Za takav oblik pastorala očito nije trebalo pet/šest godina studija.⁵⁴

6.2.2. Teologija pred fenomenom novog osobito gradskog pastorala, a time i brojnih novih areopaga. Svijet se naglo mijenja. Reći će današnji papa, još kao kardinal: "Promijenjeni svijet prodiere već u našu sadašnjost i već je tu u određenoj mjeri. Gledamo

⁵² Usp. *Pastores dabo vobis*, str. 55.

⁵³ Gordan ČRPIĆ-S. KUŠAR; *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, u: Bogoslovska smotra, LXVI-II (1998.) 4, str. 560.

⁵⁴ Na jednom je svećeničkom skupu kolega koji je imao izlaganje rekao: "Neki kolege svećenici svom će kolegi sve oprostiti osim rada, osobito nekih inovacija koje je naučio na studiju. Jer kad radiš i njih izazivaš, diraš im savjest. I zato te ogovaraju."

kako se taj proces nastavlja, ali ne možemo vidjeti njegov smjer, ne znamo kako će se sve završiti.”⁵⁵ Ali to ne znači da trebamo stajati ‘skrštenih ruku’. U situaciji naglašenog društvenog raslojavanja, posebice u odnosu na događanja u gradskim sredinama, potrebno je duboko teološko premišljanje cjelokupne prisutnosti Crkve, a to znači i drugačijega gradskog pastoralna, a ne obavljati ga na način ‘seoskog pastoralna’. Nije svejedno je li to pastoral ‘vladanja’ i ‘administriranja’ ili služenja i evangelizacije na novim areopazima škole, kulture, zdravstva, medija, gospodarstva i dr.

6.2.3. Potreba premišljanja toliko naglašavanog permanentnog obrazovanja, u kojemu bi Teologija trebala imati sve manju ulogu.⁵⁶ Valja se sjetiti dobrih vremena kada je, najviše zaslugom profesora Mile Bogovića, organizirano kapilarno permanentno obrazovanje i na međudekanatskim razinama. I Teološko-pastoralni tjeđdan sve manje utječe na profiliranje crkvenoga djelovanja, a većina nastavnika misli da će u novom obliku to još manje moći činiti.

S druge strane, može se postaviti pitanje ‘potrošenosti’ dosadašnjih modela permanentnog obrazovanja. Došlo je do zasićenosti predavanjima i svojevrsnim teoretiziranjima. Potreban je pastoralni centar, s pastoralnim radionicama i materijalima i modelima rada gdje bi pastoralni djelatnici moli dobiti konkretnu pomoć, a ne samo teoriju. Ali za to treba imati dobro razrađeni plan i program.

6.2.4. Izdvojeno ključno pitanje: kuda sa školovanim teolozima laicima?

Nema sumnje da Teologiju u Rijeci, a onda i biskupe ove metropolije, zaokuplja jedan poseban i gorući problem: kuda sa školo-

⁵⁵ J. RATZINGER, *Sol zemlje...*, str. 227.

⁵⁶ Činjenica je da je Teologija dugi niz godina organizirala vrlo dobre Teološko-pastoralne tjeđne, s vrlo izazovnim temama. Međutim, posljednjih se godina rapidno smanjivao broj svećenika na tim tjeđnima. Je li to i stoga što se vidjelo da se ‘na terenu’ može vrlo dobro proći i bez velikih pomaka, tim više što slabo djeluju tzv. kontrolni mehanizmi. I jednako će proći, na biskupijskim strukturama, bez obzira na intenzitet i kvalitetu rada. Godine 2006. biskupi su predložili skraćivanje trajanja TPT-a na jedan dan, s time da se on nastavi odvijati po pojedinim biskupijama na tzv. ciljanim skupovima koji bi aktualizirali osnovne teme jednodnevnoga TPT-a. Međutim, bez dobre organizacije odnosno koordinacije ni to neće imati nekog posebnog rezultata, pogotovo ako se barem u jedan od godišnjih skupova ne uključe zauzetiji vjernici laici koje se isključilo s jednodnevnog TPT-a koji organizira Teologija, a što je većina profesora shvatila kao znatan nedostatak.

vanim diplomiranim teozozima laicima? Svojedobno je, govoreći o profilima za koje studij teologije treba osposobljavati profesor Ivan Devčić, današnji riječki nadbiskup, izrazio misao koja je sve prisutnija i u posljednje vrijeme: "Odgovor na to je vrlo kompleksan i pretpostavlja postojanje jasnih pastoralnih vizija za danas, a još više za sutra. A slijedom mnogih pokazatelja daje se zaključiti da takvih vizija u nas još nema. Stoga se, ne bez razloga, stječe dojam da našoj Crkvi nedostaje ambicioznosti, odnosno da ona ne želi zauzeti mjesto u društvu koje joj se nudi. Od posebnog je značenja služba teologa kao savjetnika i promicatelja boljih međuljudskih odnosa, a time i učinkovitosti svih pothvata u suvremenom poduzetništvu. A i u samoj Crkvi postoje nepokriveni prostori, nema npr. službe pastoralnog asistenta i stalnih đakona, iako bi to i štošta drugo bilo potrebno."⁵⁷ Postavlja se pitanje što se od tada do danas promijenilo i pomaklo?

Činjenica je također da u Crkvi, posebno u pastoralu, još uvijek nema dovoljne koncilske otvorenosti za kooperativno dušobrižništvo, usprkos činjenici da nema prave budućnosti bez uključivanja teološki educiranih laika u svojstvu pastoralnih asistenata.⁵⁸ Krajnje je vrijeme da se shvati, u teoriji i praksi, kako i neke laičke službe spadaju u crkvene službe, pogotovo kada je na djelu, osobito na ovim prostorima, pomanjkanje klera. Kada se to shvati, bit će lakše riješiti i financijska pitanja pri upošljavanju laika, imajući na pameti da laici kao pastoralni asistenti mogu obavljati velik dio pastoralnih zadataka.

S druge strane, što se tiče upošljavanja laika teologa kao vjeroučitelja, osnovne i srednje škole sve su popunjene, stoga su mnogi diplomirani teolozi na mucu kako će se zaposliti. To je izazov i za Crkvu i društvo i valja razmišljati o preustroju studija, počevši od najviših crkvenih razina. S druge strane, ako su svećenički kandidati i laici zajedno studirali, vidi li se u dovoljnoj mjeri u praksi toliko

57 I. DEVČIĆ, *Kamo ide visoko crkveno školstvo*, u: *Zvona*, 1997/5, str. 8.

58 Dovoljan je primjer i pokušaj osnovnog školovanja nekih postojećih ili potencijalnih župnih suradnika na Školi za župne animatore (što je pokrenula katedra pastoralne teologije u suradnji s katehetskim uredima pojedinih biskupija) da se temeljitije posvete župnom obiteljskom, liturgijskom i katehetskom pastoralu. Hoće li to biti još jedna od promašenih šansi?

naglašavana suradnja ili, naprotiv, laik i dalje ostaje u podređenom položaju kao ‘teolog drugoga reda’, koji može pružiti neku manju uslugu ako bude zamoljen, ali nikako sudjelovati u koncipiranju pastve, pogotovo ne u nekoj crkvenoj službi npr. pastoralnog asistenta, župnog animatora ili još uvijek neuvedenog trajnog đakonata? Gdje su završili toliki diplomirani teolozi koji nisu vjeroučitelji u školi? Koja korist od tolikih godina studija što se tiče stvaranja novog lica Crkve i župne zajednice? Zacijelo će se prethodno morati dogoditi svojevrsna ‘prementalizacija’ kako svećenika tako i samih laika, odnosno drugačije poimanje uloge kršćanina danas, drugačija ‘lica’ župne zajednice i Crkve kao takve, u kojoj se dogodio zastoj u prevladavanju njezine naglašene ‘dvodijelnosti’ (kler-laici) kao i ‘klerikaliziranoga’ pastoralala.

Nema sumnje da se crkvena učilišta nalaze pred zadatkom temeljitijega preustroja u promijenjenim prilikama. To se odnosi na neke nove sadržaje odnosno kolegije, kako za one koji se spremaju za svećeništvo tako i za studente laike u vidu njihova djelovanja u svim raznim i novim područjima društvenoga života. Stoga je potrebno ukazati na neka pitanja ili svojevrsne ‘muke’ koje tište Teologiju u Rijeci.

6.2.5. Pitanje dvopredmetnog studija

Iznesena pitanja ukazuju na nova promišljanja o preustroju studija. U svezi s time Teologija u Rijeci u aktualnoj specifičnoj situaciji još nije u cijelosti u prilici omogućiti studentima takav studij koji će ih osposobiti za neka nova zanimanja u novim ‘areopazima’. To je i stoga što nije u toj mjeri samostalna da bi mogla provoditi neke reforme bez matičnog fakulteta u Zagrebu, gdje još nije provedena prava rasprava, u prvom redu što se tiče budućnosti školovanih teologa laika.⁵⁹ A to je upravo, kako je naglašeno, gorući problem.

⁵⁹ Uključenost u KBF u Zagrebu, i preko njega u središnje Sveučilište u Hrvatskoj, donosi niz prednosti, počevši od cjelokupnog koncipiranja studija, provođenja napredovanja nastavnika, rješavanja niza formalno-pravnih zadataka i dr., predstavlja za Teologiju u Rijeci nemale prednosti. Međutim, KBF ne zabrinjava činjenica pomanjkanja studenata laika i njihove budućnosti, jer za sada ima velik broj studenata i možda i neke bolje mogućnosti za njihovo upošljavanje u metropoli. Za Rijeku je to gorući problem i zato je razumljivo da se s njime mora na vrijeme suočiti.

Stoga se nije čuditi što posljednjih godina pada interes za upis sposobnih laika na ovaj studij.⁶⁰

Upravo i zbog upošljavanja diplomiranih studenata laika u raznim društvenim institucijama, već pred desetak godina počelo se postavljati i *pitanje pokretanja tzv. dvopredmetnog studija* ili u svezi s time uspostava nekog specijaliziranog instituta radi laika, što bi otvorilo daleko šire mogućnosti djelovanja osposobljenih vjernika laika u društvu, osobito u školstvu. Stoga bi od velike važnosti bio dvopredmetni studij. Konkretno, to bi značilo da uz postojeći studij 0+5 (studij A) za buduće svećenike i one koji žele dalje napredovati u teološkoj znanosti bude i studij 3+2 (studij B), koji bi pružao solidnu temeljnu teološku formaciju, uz formaciju u nekim drugim humanističkim i društvenim predmetima. Prednost je u tome što bi se studentima laicima omogućilo da uz teologiju, koja im omogućuje predavanje vjeronauka u školi, budu osposobljeni i u nekom drugom predmetu, kao npr. hrvatskom jeziku i književnosti, povijesti, pedagogiji, informatici i dr., kako bi lakše došli do zaposlenja, posebice onda ako im satnica vjeronauka nije dosta za puno radno vrijeme ili ako više ne bi bili u stanju predavati vjeronauk. Očito to se ne može provesti bez povezivanja s Riječkim sveučilištem, odnosno podizanjem Teologije na razinu fakulteta, o čemu se posljednjih godina sve više govori.⁶¹

I među nastavnicima, a pogotovo među studentima, vlada uvjerenje da bi ovakav pothvat bio specifičan i na razini Crkve u Hrvatskoj. Radilo bi se ne samo o uspostavi još jednog teološkog fakulteta, sa skoro identičnim programom, već bi se otvorila mogućnost i za širi interdisciplinarni studij. To bi za riječko crkveno učilište otvorilo daleko veću mogućnost plodnijeg dijaloga s ljudima iz znanstvenih krugova i kulture uopće, odnosno uspješnija evangelizacija javnosti, posebice svijeta znanosti i kulture, i to u situaciji gdje još uvijek postoje ideologizirani ostaci negdašnjeg komunističkog sustava, danas

60 Riječku teologiju, uz ostalo, zabrinjava i činjenica 'osipanja' studenata laika, pogotovo s područja grada Rijeke, čemu doprinosi i besperspektivnost njihova studija što se tiče mogućeg zaposlenja, osim kao vjeroučitelji. A mjesta u školama uglavnom su popunjena.

61 Taj je razgovor u više navrata pokretao nadbiskup mons. I. Devčić, što je prihvatilo Vijeće Teologije kao jednu od glavnih točaka svojih rasprava, u čemu se posebno založio prof. dr. Josip Grbac, inače posebno osjetljiv na uključivanje laika, osim u Crkvi, u razne društvene segmente.

s 'licem' ne manje problematičnog liberalizma, a sve u pravcu i umanjivanja marginaliziranja utjecaja Crkve u promociji humanističkih vrijednosti i općega dobra. Ovdje valja dodati riječi I. Devčića koji je svojedobno, govoreći o stvaranju jedinstvene koncepcije visokih teoloških učilišta za cijelo nacionalno područje, naglasio da valja procijeniti koliko nam učilišta uopće trebaju i moraju li sva biti sveučilišnog tipa ili bi se neki studiji mogli pretvoriti u veleučilišta, što, kako reče, "ne zapinje zbog državnih vlasti, koje više-manje svoj dio obveza spram crkvenoga školstva ispunjavaju, nego prvenstveno s razloga unutarcrkvenog nesnalaženja u novonastaloj situaciji."⁶² Naspram aktualne uniformnosti zacijelo će se na hrvatskoj razini početi razmišljati i o drugačijem profiliranju teoloških fakulteta, odnosno o nekim specijalizacijama koje odgovaraju potrebama pojedine regije i Crkve u cjelini.

Međutim, kako sada stvari stoje, ne naziru se neka pozitivna rješenja jer ona traže jaču smjelost i orgniziranost kako na razini Riječke metropolije, domovinske Crkve tako i nadležnih vatikanskih kongregacija. U isto vrijeme valja voditi računa da se volja koja 'danas' postoji za nekim radikalnijim promjenama 'sutra' može izgubiti i opet će se moći zabilježiti jedna promašena šansa.

6.2.6. Potreba stvaranja istinske fakultetske zajednice i crkveno-duhovno-vjerničkog profiliranja studenata laika. Postaje sve očitije da "fakultet nije samo obrazovna nego i odgojna zajednica. Studenti na crkvenom učilištu s pravom očekuju da im se omogućí adekvatna asistencija u rastu odnosno u sve dubljem usvajanju ljudskih i kršćanskih vrijednosti ne samo kroz predavanja već i kroz razne studentske aktivnosti, a posebice kroz duhovno vodstvo."⁶³ Stoga nije svejedno koliko se osposobljavaju da duhovno napreduju, da već sada više sudjeluju u životu župnih zajednica, da budu preobrazbeni kvasac sredina u kojima žive.⁶⁴

62 I. DEVČIĆ, *Kamo ide...*, cit. čl., str. 8.

63 M. ŠIMUNOVIĆ, *Vodič kroz fakultetski studij* (ak. god. 2006./2007.), Teologija u Rijeci, Rijeka, 2006., str. 67.

64 Valja otvoreno ukazati na činjenicu da od početka uključivanja laika u studij teologije nije bilo dovoljne suglasnosti što se tiče brige za duhovno profiliranje studenata laika. Neki su nastavnici smatrali da su oni samo u službi stručnog obrazovanja i da se za pitanje njihova vjerničkog odgoja trebaju brinuti drugi, konkretno župnici. Drugi su smatrali da im se treba pružiti duhovna asisten-

6.2.7. Nužno promišljanje o boljem približavanju Teologije ‘terenu’.⁶⁵ S obzirom na prethodno spomenutu ‘marginalizaciju teologije’ ukazuje se hitna potreba rasprave o tome kako će teologija odnosno glas teologa kao stručnjaka zahvatiti razne kategorije kršćana i građana, tj. kako će biti prisutniji u raznim društvenim segmentima. Neki misli da se teolozi moraju na neki način ‘agresivnije’ pozitivno nametnuti, osobito u medijima. Ni hvalevrijedna inicijativa *Kulturne tribine* još uvijek nije uspjela zahvatiti neke relevantnije slojeve. Na njoj se okuplja uglavnom starija i druga populacija, koja nema više značajnijega utjecaja. S druge strane, mnoge relevantne institucije i osobe na društvenoj razini nisu pravo upoznate s teološkim studijem odnosno ne znaju za ‘koristi’ koje bi od njega odnosno njegovih diplomiranih teologa mogli imati.⁶⁶ U tom smislu potrebni su neki pothvati Teologije u nadi da njezini aktualni diplomirani teolozi više naiđu na ‘otvorena vrata’ i kod mogućeg zaposlenja u raznim institucijama društvenog i kulturnog života. U isto vrijeme, teološko promišljanje nije privilegij samo onih koji predaju ili studiraju na Teologiji već ono treba ‘sići u praksu’, barem među školovane vjernike laike koji će ne samo ‘pratiti’ teološku literaturu već na temelju određenih saznanja djelovati.⁶⁷

Što se tiče uže crkvene razine, počevši od svećeničkih i redovničkih krugova, postavlja se pitanje nije li došlo do svojevrsnog otklona od teološkog intelektualiziranja koje ne koristi konkretnoj pastvi, što pokazuje i činjenica da su teolozi sve manje ‘spiritus movens’ u nekim događanjima. Dakako, činjenica je da je na djelu i tendencija svojevrsnog udaljavanja teorije i prakse, odnosno pomanjkanja sluha za teološka promišljanja u vidu drugačijega pastoralala, osobito u gradskoj sredini. Nužno je, stoga, postaviti pitanje dijaloga

cija i u tom je smislu usmjeravana služba pomoćnika predstojnika za studente.

65 U tom je smislu i pisac ovih redaka, kao predstojnik Teologije (ak. god. 2005./2006.), najavio inicijativu ‘Prijatelja Teologije’, preko koje bi se na organiziraniji način pristupilo upoznavanju svih slojeva s djelovanjem ove ustanove. Međutim, ona nije zaživjela jer za to nije bilo prave spremnosti više čimbenika.

66 Može se reći da ni sama Teologija nije dovoljno učinila za promidžbu svoga programa studija. Postavlja se pitanje zašto je u posljednje vrijeme slab odaziv maturanata iz gimnazija, posebice iz Pazinskog kolegija i Salezijanske klasične gimnazije u Rijeci.

67 Bila je ohrabrujuća činjenica da su neki laici sedamdesetih i osamdesetih godina više pokazivali zanimanja za suvremenu teološku literaturu, kao npr. časopis ‘Svesci’, i bili sposobni sudjelovati u teološkim raspravama, osobito oni okupljeni oko projekta “Synaxis” u Rijeci.

odnosno drugačijega suodnosa teorije i prakse, teologije i 'terena', jer se posljednjih godina počeo događati 'tihi razlaz' Teologije, odnosno novijih teoloških promišljanja i prakse, što je pogodovalo nekim novim, pa i restauratorskim procesima. Teologija obvezno mora razmotriti to pitanje i naći načina za primjereniji dijalog s pastoralnim klerom.⁶⁸ Dakako, tu je i problem zauzetosti fakultetskih nastavnika jer se od njih, što se tiče napredovanja, danas sve više traži. Dok to nekad na crkvenom učilištu nije bio problem, bez neke veće muke odnosno ažuriranja moglo se godinama biti profesorom, jer nije bilo ni sustava napredovanja, danas to više nije moguće.

6.2.8. Nužnost većega dosluha Teologije, ili barem nekih njenih djelatnika, i nekih relevantnih čimbenika radi strateškog dogovora na ovim prostorima da se vidi koje su i kakve reforme potrebne i moguće s postojećim snagama, koje su pozvane baviti se znanstveno-teološkim radom, a s druge strane udovoljavati potrebama redovitoga pastora. Neće li se još više trebati dati povjerenje sposobnijim laicima, ciljano ih školovati da mogu preuzeti neke odgovornije službe u Crkvi? Tu svakako spada i *stimuliranje svećenika i laika kao teologa znanstvenika*.⁶⁹ Ovdje prvenstveno mislim na teologe laike. Naime, "iako je cilj svakog studija formirati osobe od znanosti, ovdje teološke, stvarnost ipak pokazuje da se tek rijetki stvarno bave teološkom znanošću u vidu daljnjeg produbljivanja, te pisanjem. Onima rjeđima trebalo bi omogućiti da se teološkom znanošću stvarno bave i budu oni koji bdiju u vrijednosnim društvenim procesima i senzibiliziraju sve nas svojim vizionarskim pogledima, dubljim uvidima u stvarnost i upozoravaju na 'zastranjenja'. I Crkvi

68 U tom pravcu postoje razmišljanja da bi trebalo ići za osnivanjem posebnog biskupijskog (ili metropolitanskog) pastoralnog centra ili instituta koji se bi više posvetio 'prevođenju' teološke misli i zahtjeva crkvenih dokumenata u konkretnu pastoralnu praksu i u razne društvene segmente. Potrebna je konkretnija asistencija pastoralnim djelatnicima ne samo održavanjem tečajeva (i teoretiziranjem) već i omogućavanjem uključivanja u tzv. pastoralne radionice, da mogu dobiti konkretne radne materijale i dr., tim više što nisu svi kadri sami nositi se s tolikim potrebama pluriformne pastve.

69 Činjenica je da se rijetki studenti uključuju u vrlo dobro organiziran poslijediplomski znanstveni studij na KBF-u u Zagrebu. Zacijelo nisu dovoljno informirani i stimulirani ne samo kako bi bili predavači na teološkom učilištu već i voditelji raznih pastoralnih i drugih (društvenih) projekata. Što se svećenika tiče, osobno mislim da bi u svakom dekanatu trebao biti jedan specijalizirani svećenik (barem s naslovom magistra).

i društvu su zasigurno dobrodošli takvi profili osoba koje su u stanju promišljanja o Bogu i svim ljudskim pitanjima držati prisutnim u svim društvenim obzorima i dijalogizirati.”⁷⁰ Stvarnost, naime, govori o njihovoj zabrinjavajućoj odsutnosti u profiliranju crkvene strategije, počevši od raznih vijeća i povjerenstava do prisutnosti u nekim crkvenim zbivanjima, a to je velika šteta za Crkvu.⁷¹

7. Zaključak

Zaključno se može ustvrditi da je Teologija u Rijeci kao visokoznanstvena ustanova, sa svojim profesorima, odigrala značajnu ulogu u životu Crkve i društva na ovim prostorima, često u situaciji i uvjetima koji nisu favorizirali znanstveno teološko promišljanje u službi stvaranja ‘novog lica’ Crkve kao i usmjerenja društva na bazi autentičnih vrijednosti s kršćanskim korijenima.

Dakako, vrijeme neumoljivo postavlja nova pitanja i donosi nove izazove pred kojima se ne mogu ‘zatvarati oči’ i funkcionirati prema ustaljenim parametrima. I u ovom radu postavljena pitanja mogu biti poticajem za odgovornije ponašanje svih, posebice onih odgovornijih, u odnosu na budućnost ove ustanove. U tom smislu, u obliku sinteze nužno je ukazati na potrebu:

- da teološka učilišta, posebice Teologija u Rijeci, ne prestanu tragati za takvim profiliranjem koje će biti u stanju odgovoriti na suvremene izazove i djelovanje Crkve na novim ‘areopazima’. U toj je reformi bitno na poseban način misliti na studente laike kojima treba pružiti priliku za primjerenije obrazovanje i u nekim drugim humanističkim i društvenim predmetima, to znači adekvatnu pripremu za razne druge službe u društvu kao i za službu nastavnika u drugim predmetima osim u vjeronauku u školi. Stoga će trebati, uz sve postojeće nerazumijevanje, nastaviti razmišljanja o načinu ostvarenja toga cilja, bilo u okviru sponzoriranoga Instituta reli-

70 P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti*. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja, Teologija u Đakovu, Đakov, 2003., str. 222.

71 Činjenica je da često imaju ‘glavnu riječ’ laici i laikinje koji nemaju teološku naobrazbu, osobito dio njih u starijoj dobi, a koji se znaju nametnuti, zauzeti ‘prve redove’ i biti ‘vjerni’, što i nesvjesno udaljava školovane teologe laike. A ako se i uključe, oni znaju da moraju ‘biti na liniji’, odnosno tako nastupati odnosno govoriti da to odgovara određenom crkvenom ‘establishmentu’.

gionih znanosti, ili nekog adekvatnijega naziva, bilo uz redoviti teološki studij (0+5) i 'studija B' (3+2), odnosno dvopredmetnog studija, kako bi se laici mogli potpunije i trajnije integrirati u odgojni i obrazovni sustav našega društva, što nužno otvara pitanje uzdizanja Teologije na razinu samostalnoga fakulteta u okviru Riječkog sveučilišta. U isto vrijeme nužno je odgovornije promišljanje, bez obzira na neke nedorečenosti i teškoće, i o uključivanju teologa laika u neke pastoralne službe u župnoj zajednici, dakako i uz mogućnost zaposlenja;

- da se učini sve kako bi se, ovdje ili u inozemstvu, pripremao potreban znanstveno-nastavnički kadar te da i biskupi vode dovoljno računa da mjera, inače potrebnog određenog pastoralnog djelovanja nastavnika prezbitera, bude što kompatibilnija s profesorskom službom kako se ne bi poremetilo njihovo napredovanje u znanstveno-nastavnim zvanjima. U isto je vrijeme nužno da se barem dijelu profesora, nositelja temeljnih katedri, odnosno onih koji mogu bolje provesti neke projekte, omogući da im profesorska služba bude skoro jedini ili svakako primaran zadatak, kako bi timski mogli provesti potrebne reforme studija i učiniti da Teologija preko nekih svojih inicijativa, kao što su simpoziji, teološko-pastoralni tjedni, kulturne tribine i osobito *Riječki teološki časopis* i uključivanje u znanstveno-istraživačke projekte, bude respektabilan čimbenik u podizanju kvalitete djelovanja Crkve i društvenoga života, posebice na području školstva, kulture, socijalnog djelovanja, poduzetništva, gospodarstva, politike i dr., a ne da ostane na rubu društvenih zbivanja;
- da se osiguraju takvi uvjeti, bilo u sadašnjim bilo u novim okolnostima,⁷² da Teologija kao ustanova bude samostalnija i što se tiče adekvatnije financijske podrške kako bi mogla provoditi postojeće i nove pothvate.

Ova se pitanja ne rješavaju samo teoretiziranjem na simpozijima već ciljanim udruženim snagama svih najodgovornijih klerika

⁷² Teologiji se otvaraju nove i kvalitetnije mogućnosti za djelovanje nakon što se u dogledno vrijeme preseli u susjednu zgradu Filozofskog fakulteta u Rijeci. To će biti svojevrsna prekretnica u djelovanju Teologije, na što se treba dobro pripremiti kako bi se iskoristile prilike koje se pružaju.

i laika i Teologije kao visokoznanstvene ustanove, za što je vrijeme sazrelo, samo da ne bi nepovratno prošlo. Djelovanje, naime, nema perspektive ako sve snage i strukture, kao što su ordinarijati, župe, sjemenište i Teologija, nisu dovoljno udružene odnosno ako nema temeljne koordinacije, dakako u poštivanju kompetencija. Jer nije svejedno hoće li se teologija kao znanost, a time i visokoznanstvena ustanova, pomiriti da živi na uhodanim trasama, odnosno da 'preživljava', ili će oslušivati potrebe vremena i na njih dati konkretan odgovor. Teologija je bila i mora ostati za Rijeku i šire metropolitansko područje od presudnoga značenja.

THEOLOGY AS AN INSTITUTION AND AS A STUDY BETWEEN HERITAGE AND FUTURE

With a view to Theology in Rijeka

Summary:

After the Second Vatican Council, the science of theology met, regarding its place and role within the Church and society, with the task of real “catarsa” as “ad intra” so “ad extra” on the line of “aggiornamento” of the complete reflection and changing Church activity in the contemporary world. This institution passed through all this also; firstly as Seminary High school from 1966, then as Catholic theology and finally (1995) as Theology in Rijeka – Regional study of KBF University in Zagreb, a historical successor of the Philosophical-seminary school, in Senj, celebrating their 200th anniversary (1806-2006). It should be mentioned that, regardless of many difficulties, it has always been “in step with”, and followed the council theology, thanks also to a great number of excellent professors. Many changes have taken place in the post council period and especially during democratic changes in the nineties as for understanding of theology, its content and role, personage and role of teachers and students, especially when laymen might have been included. Namely, many challenges of the time should have been answered.

Keeping in mind considerable achievements of this Institution, the author points out brave steps taken forward in facing some problems and restructuring necessities, that firstly apply to study reform, then to a more responsible approach to preparation and choice of teachers, but also to new positioning of theology as science and education, especially in the latest situation of a certain marginalisation of theological thought in respect to transformation of ecclesiastical and social practice. Thinking about the future the author presents questions that need answers, especially regarding place and role of educated laymen.

Key words: High seminary school, seminaries, laymen, Theology in Rijeka